

<https://doi.org/10.31891/PT-2025-3-4>

УДК 376-056.264:159.922

Роман ДМИТРЕНКО

доктор медичних наук, доцент,
Буковинський державний медичний університет

<http://org/0000-0002-1657-0927>

e-mail: dmytrenko_roman@dsmu.edu.ua

Інна ПЕРЕПЕЛЮК

доцент, кандидат педагогічних наук,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

<http://orcid.org/0000-0002-6376-2825>

e-mail: perepeliuk@chnu.edu.ua

Роман СЕНИШИН

здобувач PhD,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

<http://org/0009-0008-4146-9813>

e-mail: senyshyn.roman@chnu.edu.ua

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ КОРЕКЦІЇ ЗВУКОВОГО СПРИЙМАННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ФФНМ

У статті розглянуто причини, особливості, ступені порушення та психолого-педагогічні основи корекції звукового сприймання у дітей із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення (ФФНМ) – складним мовленнєвим порушенням, що охоплює як труднощі зі звуковимовою, так і недорозвиток фонематичних процесів при збережених слухових та когнітивних функціях. Його своєчасне виявлення та цілеспрямована логопедична корекція є запорукою успішного мовленнєвого і загального розвитку дитини.

Аналіз результатів дослідження, в якому взяли участь 15 дітей дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення, показав, що лише у 13% досліджуваних було повністю сформоване фонематичне сприйняття. Більшість дітей дошкільного віку мали труднощі з повторенням складів із фонетично близькими звуками, їх диференціацією та правильною вимовою слів, що вказує на несформованість фонематичного аналізу та синтезу. Після проведення цілеспрямованої корекційної роботи у дітей дошкільного віку значно покращилося фонематичне сприйняття. Це свідчить про ефективність використаних методик і позитивну динаміку в корекційному процесі. Рання логопедична корекція є важливим фактором для успішного мовленнєвого розвитку, оскільки вона сприяє своєчасному формуванню базових артикуляційних і фонетичних навичок у дошкільному віці. Поєднання традиційних методик із новітніми технологіями забезпечує оптимізацію корекційно-розвивального процесу, роблячи його адаптивним і привабливим для дітей. Комплексний підхід, що враховує анамнестичні дані, індивідуальні особливості та цілеспрямовану роботу з розвитку фонематичного сприйняття та звуковимови, є запорукою успішної мовленнєвої реабілітації дітей дошкільного віку.

Ключові слова: фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення, фонематичні процеси, логопедична корекція, дошкільний вік, інноваційні технології, корекційно-розвивальна робота.

Roman DMYTRENKO

Bukovinian State Medical University

Inna PEREPELYUK, Roman SENYSHYN

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL BASES OF SOUND PERCEPTION CORRECTION IN CHILDREN WITH FFNM

The article deals with the causes, features, degrees of violation and psychological and pedagogical bases of sound perception correction in children with phonetic-phonemic underdevelopment (FFNM)-a complex speech disorder, which covers both defects of sound and underdevelopment of phonemic processes. It requires an individual approach in corrective work, as each child may exhibit different combinations of speech difficulties. His timely detection and purposeful speech therapy is the key to successful speech and general development of the child. Systematic work by a speech therapist in close cooperation with parents ensures lasting positive results and creates conditions for the child's successful socialization.

The study was analyzed, which was attended by 15 preschoolers with phonetic-phonemic underdevelopment, which showed that only 13% of children were fully formed phonemic perception. Most preschoolers have shown difficulties in repeating syllables with phonetically close sounds, differentiation of sounds and the correctness of the pronunciation of words, which indicates the lack of phonematic analysis and synthesis. After purposeful corrective work, preschoolers have significantly improved phonemic perception. This indicates the effectiveness of the techniques used and positive dynamics in the correction process. Early speech therapy is an important factor in successful speech development, as it ensures the formation of basic articulatory and phonetic skills in preschool age. The integration of classical techniques with modern technologies makes the educational process more efficient, flexible and interesting for the child. A comprehensive approach that takes into account the anamnestic data, individual features and purposeful work on the development of phonemic perception and sound, is the key to successful speech rehabilitation of preschool children.

Keywords: phonetic-phonemic underdevelopment of speech, dyslalia, dysarthria, rhinolalia, dyslexia, dysgraphia. Articulatory gymnastics, speech therapy, fairytale therapy, lounginalhomination, game complexes.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Розвиток мовлення дитини є важливою частиною її загального психічного розвитку. Зокрема, формування правильного звукового сприймання – основи мовленнєвої діяльності – суттєво впливає на становлення фонематичного слуху, звуковимови та опанування мовними нормами. У дітей з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення (ФФНМ) часто спостерігаються труднощі в розрізненні фонем, що ускладнює мовну комунікацію та засвоєння граматичних структур. На сьогодні проблема мовленнєвого розвитку дітей є особливо актуальною, оскільки за даними останніх досліджень близько 50% дітей шестирічного віку вступають до загальноосвітніх шкіл із порушеннями звуковимови.

Аналіз досліджень та публікацій

Численні дослідження свідчать про те, що навіть незначне відхилення у мовленнєвому розвитку дитини спричинює труднощі в засвоєнні навчальних програм з предметів мовного циклу, негативно впливає на засвоєння шестирічними шкільної програми, на формування особистості дитини, на процес соціальної адаптації. Питання мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення (ФФНМ) висвітлені у численних дослідженнях науковців, які наголошують на необхідності проведення роботи з розвитку зв'язного висловлювання, мисленнєвих процесів, пізнавальної діяльності з метою підготовки дітей старшого дошкільного віку з ФФНМ до школи (Ю. Рібцун, М. Савченко, Є. Соботович, В. Тищенко, В. Коноваленко, А. Малярчук, І. Марченко, Л. Федорович, В. Тарасун, Н. Чередніченко, М. Шевченко, М. Шеремет та ін.).

Формулювання цілей статті

Мета статті – розкрити причини, особливості, ступені порушення та психолого-педагогічні основи корекції звукового сприймання у дітей із ФФНМ.

Виклад основного матеріалу

Порушення звуковимови, зокрема недостатній розвиток звукової сторони мовлення, що проявляється у вигляді фонетичних та фонематичних дефектів, у логопедії позначається терміном фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення (ФФНМ). Це порушення характеризується дефіцитом фізичних, фізіологічних і психологічних механізмів фонемоутворення при збереженні нормального слуху та інтелектуального розвитку дитини.

Ю. Рібцун визначає ФФНМ як «порушення процесів формування вимовної системи рідної мови у дітей з різними мовленнєвими розладами внаслідок дефектів сприймання та вимови фонем» [14]. Своєю чергою, С. Конопляста уточнює, що «ці порушення охоплюють не лише відхилення у фонетичному аспекті мовлення (вимова, складова структура слова, просодика), але й стосуються недорозвинення фонематичних процесів, таких як фонематичне сприймання, слухова диференціація, аналіз і синтез, формування відповідних уявлень» [5]. Доповнюючи ці міркування, В. Литвиненко наголошує, «що в дітей дошкільного віку з ФФНМ спостерігається незавершеність формування фонематичного сприймання та певне відставання в лексико-граматичному розвитку» [6].

Важливим чинником, що свідчить про наявність ФФНМ, є неповне формування навичок сприйняття та розрізнення фонем, особливо тих, що мають подібні акустико-артикуляційні характеристики, а також труднощі з їх вимовою.

Згідно з психолого-педагогічною класифікацією мовленнєвих порушень, фонетико-фонематичне недорозвинення, як і загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ), виділено на основі психолінгвістичних критеріїв, що визначають рівень сформованості мовленнєвих засобів спілкування та є базою для розробки логопедичної допомоги.

Як зауважує Н. Гаврилова, «до ФФНМ, належить низка мовленнєвих порушень, зокрема:

1) дислалія – у дітей виявляються дефекти звуковимовної сторони мовлення при збереженій іннервації мовнорухового апарату;

2) дизартрія – мовленнєві порушення яких спричинені недостатньою іннервацією органів мовлення;

3) ринолалія – у дітей спостерігаються порушення тембру голосу та звуковимови, обумовлені анатомо-фізіологічними відхиленнями будови мовленнєвого апарату» [2; 3].

Науковці, зокрема, С. Коноваленко, М. Савченко, Є. Соботович, В. Тищенко, М. Шеремет та ін. вважають, що «фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення (ФФНМ) має кілька рівнів прояву, які класифікуються наступним чином:

1. Легкий ступінь – спостерігаються певні труднощі у розрізненні фонем, зокрема під час звукового та складового аналізу. Особливо це стосується виокремлення звуків, які мають дефекти у вимові.

2. Середній ступінь – відзначається недостатнє розрізнення великої кількості звуків, що належать до різних фонетичних груп, навіть за умови їх правильної артикуляції.

3. Тяжкий ступінь – характеризується значними ускладненнями у формуванні навичок звукового та складового аналізу, а також у розрізненні фонематичних зв'язків між окремими звуковими одиницями» [1; 7].

Отже, фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення (ФФНМ) – це складне мовленнєве порушення, що охоплює як дефекти звуковимови, так і недорозвиток фонематичних процесів при збережених слухових та інтелектуальних функціях. Його прояви варіюються від легких до тяжких ступенів і охоплюють порушення у сприйманні, розрізненні та відтворенні звуків. ФФНМ суттєво впливає на розвиток мовлення, ускладнює опанування навичок читання та

письма, а також підвищує ризик формування дислексії та дисграфії ще в дошкільному віці. Саме тому своєчасне виявлення та цілеспрямована логопедична корекція є запорукою успішного мовленнєвого і загального розвитку дитини.

Фахівці переконані, що «подолання фонетико-фонематичного недорозвинення мовлення (ФФНМ) забезпечується шляхом систематичної логопедичної роботи, спрямованої на корекцію порушень звукових аспектів мовлення, зокрема звуків і фонем.

Організація освітнього процесу з дітьми дошкільного віку, які мають мовленнєві порушення, передбачає не лише усунення дефектів мовлення, а й підготовку дитини до подальшого успішного оволодіння грамотністю. Дошкільники, які потрапляють до групи з ФФНМ, мають опанувати базовий обсяг знань, умінь і навичок, необхідних для навчання в загальноосвітньому закладі.

Логопедична корекційна діяльність охоплює формування правильної вимови, розвиток фонематичного сприйняття, а також навичок звукового аналізу й синтезу. Крім того, корекційна освіта включає ознайомлення з навколишнім світом і розвиток словникового запасу, що формує мовленнєву компетентність, відповідну віковим особливостям дитини.

Фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення у дітей старшого дошкільного віку проявляється у складнощах сприйняття та диференціації звуків, що перешкоджає формуванню правильної вимови, розвитку мовлення та оволодінню елементарними навичками грамоти. Попри збережений слух і пізнавальні здібності, діти з ФФНМ мають специфічні порушення, що потребують цілеспрямованого корекційного втручання.

Особливості звукових помилок (заміни, спотворення та змішування) вимагають індивідуального підходу, ретельно підібраних методик і системної роботи. Ефективне подолання мовленнєвих порушень можливе завдяки комплексній логопедичній допомозі, яка охоплює не лише роботу над звуковимовою, а й розвиток фонематичного сприймання, лексико-граматичних структур та мовленнєвого мислення»[1; 2; 8; 11; 15].

Актуальність ранньої логопедичної корекції, вважає Ю. Рібцун, «обумовлена необхідністю своєчасного розвитку правильної звуковимови, яка закладає основу для подальшої навчальної діяльності. У практиці логопедичної роботи застосовуються як традиційні, так і інноваційні методи та технології, серед яких особливу увагу заслуговують артикуляційна гімнастика, логопедична лялька,

казкотерапія, логоанімація, вправи зі скоромовками, радіомовлення та спеціалізоване програмно-апаратне забезпечення.

Одним із базових засобів корекційної роботи є артикуляційна гімнастика, яка представляє собою систему спеціальних вправ, спрямованих на зміцнення м'язів артикуляційного апарату та розвиток рухової координації, необхідної для правильної звуковимови.

При виконанні артикуляційної гімнастики важливо виробляти навички швидкої зміни артикуляційних поз, виконувати вправи у динамічному та статичному режимах, щоденно приділяти їм від 5 до 15 хвилин, бажано під музичний супровід, із поступовим ускладненням комплексу вправ.

Враховуючи, що ігрова діяльність є провідною у дошкільному віці, логопедична лялька використовується як ефективний інструмент у логокорекційній роботі. Вона сприяє полегшенню комунікації між логопедом і дитиною, дозволяючи інтегрувати мовленнєві та психокорекційні завдання в ігрову діяльність. Проведення індивідуальних або групових занять із використанням логопедичної ляльки активізує мовну активність дітей, включає артикуляційні вправи та загадки, що сприяє автоматизації звуків і розвитку артикуляційного апарату» [12].

Ще одним результативним засобом є казкотерапія – метод, заснований на впливі казкових сюжетів на емоційно-особистісну сферу дитини. Як зазначає В. Литвиненко, «використання казок у корекційній роботі розвиває пізнавальну активність, креативність, мовну компетентність і сприяє становленню активної соціально зрілої особистості. Проведення казкотерапевтичних занять один раз на тиждень по 15-20 хвилин дозволяє ефективно впливати на мовленнєвий розвиток, стимулює самовираження та саморозвиток дошкільника.

Логоанімація є сучасним методом корекційної роботи, який впливає на емоційно-психологічний стан дитини. Інтеграція логоанімації в систему розвивально-корекційного навчання дозволяє ефективно поєднувати класичні та інноваційні засоби логопедичної допомоги. Вона активізує діяльність дошкільників шляхом залучення до виконання мовленнєвих вправ у супроводі персонажів спеціальних анімаційних фільмів, що спрямовані на розвиток дихання, просодичних компонентів мовлення, а також дрібної моторики. На етапі диференціації звуків логоанімацію доцільно використовувати у вигляді сюжетних пригод, які стимулюють дитину до творчої та пізнавальної активності» [6].

Важливою частиною логопедичної роботи є використання скоромовок, які сприяють розвитку мовленнєвого апарату і

формуванню чіткої вимови. Їх застосування на етапі автоматизації звуків допомагає дітям вправлятися у вимові складних звукових поєднань у словах і фразах. Логопед має орієнтувати мовленнєву активність дошкільників на емоційно насичене, виразне промовляння скоромовок у різних інтонаційних варіаціях (наприклад, пошепки чи з підвищеною тональністю), що дозволяє вдосконалити артикуляційні навички.

На думку С. Нетьосова, «ще одним перспективним засобом впливу на мовленнєвий розвиток є радіомовлення, яке дозволяє не лише урізноманітнити освітній процес, але й популяризувати логопедичну інформацію. Дитячі радіопередачі, що містять коментарі, оповіді та репортажі, можуть ефективно використовуватись у корекційній діяльності з дошкільниками. Підвищенню ефективності сприяє включення в підготовчі заняття ігрових методів – ситуацій, інсценізацій, сюжетно-рольових ігор – на основі прослуховування уривків із радіопередач, знайомства з голосами ведучих дитячих програм тощо.

Значну роль у логопедичній практиці відіграють комп'ютерні програми, тренажери та ігрові комплекси, зокрема «Лонгітюд», «Цицерон.ЛОГО діакорр 1», «ЛогоСвіт», «Звуковий калейдоскоп», «Починаю говорити», «Живий звук» тощо. Їх використання сприяє накопиченню знань, формуванню пізнавальних інтересів, активізації словника (як пасивного, так і активного), а також загальному культурному розвитку дитини.

Програмно-апаратне забезпечення пропонує широке розмаїття навчального контенту та дозволяє індивідуалізувати роботу з дитиною за допомогою візуальних стимулів, що створюють позитивну мотивацію. Його застосування сприяє розвитку зорово-моторної координації, концентрації уваги і, загалом, підвищує результативність електронних засобів у корекційно-розвивальній роботі» [9; 10].

Ми провели дослідження, у якому взяли участь 15 дітей дошкільного віку із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення (ФФНМ). З урахуванням теоретичних засад і мети дослідження, у рамках констатувального експерименту було виокремлено такі основні напрямки:

1. Дослідження стану звуковимови.
2. Дослідження особливостей фонематичного сприймання.

Методика мала комплексний характер і була спрямована на виявлення фонетико-фонематичних особливостей мовлення у дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку.

1. Дослідження стану звуковимови.

Для отримання повної картини стану фонетичного розвитку дітям пропонувалися завдання на відтворення звуків у різних умовах: ізолювано, в складах, словах, фразах і під час вільного мовлення. Матеріали включали сюжетні зображення, спеціальні альбоми, а також картки із зображеннями об'єктів, назви яких містили досліджувані звуки у різних позиціях – на початку, в середині та наприкінці слова.

Охоплювалися основні фонетичні групи: свистячі, шиплячі, африкати, сонори, передньо- та задньоязикові, йотовані, голосні. Під час добору мовного матеріалу враховувалися принципи варіативності, насиченості необхідними звуками, а також уникнення слів зі складною артикуляцією для дітей з мовленнєвими порушеннями.

Результати обстеження дозволили визначити характерні порушення звуковимови: пропуски, заміни, спотворення, нестійке відтворення звуків. Окрему увагу приділено оцінці здатності дітей відтворювати слова зі складною складовою структурою, що дозволило виявити труднощі у мовленнєвому розвитку на фонетичному рівні.

2. Дослідження особливостей фонематичного сприйняття.

Метою цього етапу було виявлення здатності дітей розпізнавати, аналізувати та розрізняти звуки мовлення на слух, визначати їхню послідовність і місце у словах. Особлива увага приділялася вмінням диференціювати близькі за звучанням та артикуляційними характеристиками звуки.

Формувальний етап роботи з розвитку фонематичного сприйняття є ключовим у процесі підготовки дитини до опанування навичками звукового аналізу. Цей етап складався з кількох послідовних завдань, спрямованих на вдосконалення здатності дитини сприймати, аналізувати та диференціювати звуки.

1. Розрізнення немовних звуків. На початковому етапі діти навчалися розпізнавати звуки довкілля. Для цього ми використовували спеціальні ігри, такі як «Про що говорить природа», «Вгадай, що звучало?». Це сприяє розвитку уважності до звуків, підтримує інтерес дітей та активізує їхню пізнавальну діяльність. Приклад гри: «Чарівний мішечок» – у мішечок складають предмети, що видають різні звуки (дзвіночок, папір, брязкальце). Дитина із закритими очима визначає, який предмет звучить.

2. Робота з однаковими звукокомплексами. Діти тренуються розрізняти звуки за їхньою висотою, силою та тембром. Ефективно проводити цю роботу в співпраці з музичним керівником, адже на музичних заняттях створюються всі умови для виконання таких ігор. Приклад ігор: «Відлуння» – логопед вимовляє звук або звукосполучення

з різною висотою та силою голосу, а дитина повторює, зберігаючи його характеристики.

3. *Диференціація близьких за звучанням слів.* На цьому етапі дітям пропонуються слова, що відрізняються лише одним звуком. Використання карток із зображеннями допомагає дітям зрозуміти, що навіть незначні зміни у вимові можуть повністю змінювати значення слова. Це завдання сприяє розширенню словникового запасу та уточненню семантичних зв'язків між словами. Приклад гри: «Знайди пару» – дитині дають парні слова (сом-лом, лік-лак) і пропонують знайти зображення відповідних предметів.

4. *Робота з структурою слова.* Діти навчаються диференціювати склади, працюючи з спеціальними таблицями. Важливим є порівняння складів на слух, як у власному мовленні, так і в мовленні інших дітей. На цьому етапі активізується самостійна діяльність дітей та усвідомлення ними своїх дій. Приклад гри: «Впиймай склад» – логопед називає слова, а дитина плескає в долоні стільки разів, скільки складів у слові.

5. *Диференціація фонем.* Останній етап формування фонематичного сприйняття включав роботу над виділенням окремих звуків. Діти спочатку навчалися співвідносити мовні звуки з немовними, а потім диференціювати звуки за акустичними та артикуляторними ознаками. Ми використовували різні ігри, наприклад, пропонували дитині ляснути у відповідь на певний звук у ряді інших звуків.

Формування фонематичного сприйняття відбувалося паралельно з постановкою правильної звуковимови. На початковому етапі використовується метод наслідування – логопед демонструє правильну артикуляцію перед дзеркалом, а дитина повторює. Важливим є також звуконаслідування, яке допомагає створити правильний образ звука.

На етапі автоматизації звуків робота триває, включаючи ігри різної складності: від складів до фраз. Лише після автоматизації певного звука можна переходити до його диференціації з іншими подібними звуками. Успішне проходження формувального етапу забезпечує дитині міцний фундамент для подальшого розвитку мовлення та формування навичок звукового аналізу.

Важливим аспектом контрольного етапу було визначення рівня сформованості навичок звукового аналізу. Для цього дітям пропонувалися спеціальні завдання на виділення звуків у словах, їхню класифікацію та визначення місця звука у структурі слова. Результати показали, що після проходження формувального етапу більшість дітей

змогли успішно виконати ці завдання, що свідчить про якісне засвоєння матеріалу та розвиток мовленнєвих навичок.

Дослідження підтвердило ефективність корекційно-розвивальних занять, спрямованих на формування фонематичного сприйняття у дітей дошкільного віку. Після проходження формувального етапу значно покращилися навички звукового аналізу, зменшилася кількість помилок у ігрових вправах на розрізнення та відтворення звуків, що свідчить про успішну адаптацію дітей до мовленнєвих норм.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Отже, рання логопедична корекція є важливим фактором успішного мовленнєвого розвитку, оскільки вона забезпечує формування основних артикуляційних і фонетичних навичок у дошкільному віці. Інтеграція класичних методик із сучасними технологіями дозволяє зробити освітній процес більш ефективним, гнучким і цікавим для дитини.

Література

1. Барсуковська Г. П. Модель логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sni/article/view/13905>
2. Гаврилова Н.С. Порушення фонетичного боку мовлення у дітей: монографія. Кам'янець-Подільський : Друк-Сервіс, 2011. 200 с.
3. Гаврилова Н. С. Система порушень фонетичною боку мовлення. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія : зб. наук. праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. Вип. 27. С. 37-44.
4. Загородня Л., Марєєва Т. Формування звукової культури мовлення в дітей 5-го року життя з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення засобом дидактичної гри. Глухів. 2022. 101 с.
5. Конопляста С. Ю. Ринологія від А до Я. 2016. Київ : Книга-плюс.
6. Литвиненко В. А. Корекція фонетико-фонематичного недорозвинення мовлення дітей дошкільного віку засобами артпедагогіки. Суми : ПП Кубраков С. Г., 2013. 144 с.
7. Логопедія : підручник. За ред. М. К. Шеремет. Вид. 5-те. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2018. 856 с.

8. Мовчан Н. Фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення: робота з дітьми старшої логопедичної групи. *Дефектолог.* № 7. 2015. С. 19-31.
9. Нетьосов С. І. Використання програмно-апаратного забезпечення в процесі корекції вад слуху та мовлення у дітей. *Інформаційні технології і засоби навчання.* 2016. т. 54. № 4. С. 72-82. URL: <http://journal.iitta.gov.ua>
10. Нетьосов С. І. Технології корекції фонетико-фонематичного недорозвинення мовлення у дошкільників. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля.* Серія : Педагогіка і психологія. 2018. № 1. С. 87-90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduep_2018_1_15
11. Рання логопедична корекція: навч.-метод. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Каф. спец. та інклюзивної освіти; уклад. Л. А. Черніченко. Умань : Візаві, 2020. 150 с.
12. Рібцун Ю. В. Дошкільнятко: корекційно-розвивальна та навчально-виховна робота з дітьми з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення : навч.-метод. посіб. Київ. 2014. 238 с.
13. Рібцун Ю. В. Особливості фонематичної складової мовлення дітей середнього дошкільного віку із ФФНМ. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова.* Київ, 2011. № 18. С. 208-212.
14. Рібцун Ю. В. Професійний довідник учителя-логопеда дошкільного навчального закладу. Харків : Основа. 2013. 239 с.
15. Федорович Л. О., Чубенко О. В. Логопедична робота з дітьми із фонетико-фонематичними порушеннями мовлення: завдання, справи, ігри. Запоріжжя : ЛПІС ЛТД, 2018. 306 с.

References

1. Barsukovska H. P. Model lohopedychnoi roboty z ditmy doshkilnoho viku z fonetyko-fonematychnym nedorozvynenniam movlennia. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sni/article/view/13905>
2. Havrylova N.S. Porushennia fonetychnoho boku movlennia u ditei: monohrafiia. Kamianets-Podilskyi: Druk-Servis, 2011. 200 s.
3. Havrylova N. S. Systema porushen fonetychnoiu boku movlennia. Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 19. Korektsiina pedahohika ta psykholohiia: zb. nauk. prats. Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova, 2014. Vyp. 27. S. 37-44.
4. Zahorodnia L., Marieieva T. Formuvannia zvukovoi kultury movlennia v ditei 5-ho roku zhyttia z fonetyko-fonematychnym nedorozvytkom movlennia zasobom dydaktychnoi hry. Hlukhiv. 2022. 101 s.
5. Konopliasta S. Yu. Rynolalii vid A do Ya. 2016. Kyiv: Knyha-plius.
6. Lytvynenko V. A. Korektsiia fonetyko-fonematychnoho nedorozvynennia movlennia ditei doshkilnoho viku zasobamy artpedahohiky. Sumy: PP Kubrakov S. H., 2013. 144 s.
7. Lohopediia : pidruchnyk. Za red. M. K. Sheremet. Vyd. 5-te. Kyiv : Vydavnychiy Dim «Slovo», 2018. 856 s.

8. Movchan N. Fonetyko-fonematychne nedorozvynennia movlennia: robota z ditmy starshoi lohopedychnoi hrupy. Defektoloh. № 7. 2015. S. 19-31.
9. Netosov S. I. Vykorystannia prohramno-aparatnoho zabezpechennia v protsesi korektsii vad slukhu ta movlennia u ditei. Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia. 2016. t. 54. № 4. S. 72-82. URL: <http://journal.iitta.gov.ua>
10. Netosov S. I. Tekhnolohii korektsii fonetyko-fonematychnoho nedorozvynennia movlennia u doshkilnykiv. Visnyk Universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriia: Pedahohika i psykholohiia. 2018. № 1. S. 87-90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduep_2018_1_15
11. Rannia lohopedychna korektsiia: navch.-metod. posib./ MON Ukrainy, Umanskyi derzh. ped. un-t imeni Pavla Tychyny, Kaf. spets. ta inkluzyvnoi osvity; uklad. L. A. Chernichenko. Uman: Vizavi, 2020. 150 s.
12. Ribtsun Yu. V. Doshkilniatko: korektsiino-rozvyvalna ta navchalno-vykhovna robota z ditmy z fonetyko-fonematychnym nedorozvytkom movlennia: navch.-metod. posib. Kyiv. 2014. 238 s.
13. Ribtsun Yu. V. Osoblyvosti fonematychnoi skladovoi movlennia ditei serednoho doshkilnoho viku iz FFNM. Naukovyi chasopys NPU im. M.P. Drahomanova. Kyiv, 2011. № 18. S. 208-212.
14. Ribtsun Yu. V. Profesiinyi dovidnyk uchytelia-lohopeda doshkilnoho navchalnoho zakladu. Kharkiv: Osnova. 2013. 239 s.
15. Fedorovych L. O., Chubenko O. V. Lohopedychna robota z ditmy iz fonetyko-fonematychnymy porushenniamy movlennia: zavdannia, vpravy, ihry. Zaporizhzhia: LIPS LTD, 2018. 306 s.